

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดตามหัวข้อต่อไปนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี)
2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย
3. แนวคิดและทฤษฎีของคุณธรรมจริยธรรม
 - 3.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม
 - 3.2 ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
4. ความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย
 - 4.1 ความหมายของความมีวินัยในตนเอง
 - 4.2 ความสำคัญของความมีวินัยในตนเอง
 - 4.3 พฤติกรรมที่นำไปสู่การมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย
 - 4.4 ลักษณะของความมีวินัยในตนเอง
 - 4.5 พัฒนาการทางสังคม-อารมณ์
5. วรรณกรรมสำหรับเด็ก
 - 5.1 ความหมายของวรรณกรรมสำหรับเด็ก
 - 5.2 ประเภทของวรรณกรรมสำหรับเด็ก
 - 5.3 เกณฑ์การเลือกวรรณกรรมสำหรับเด็ก
 - 5.4 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี)

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปีเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษา เด็กจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา (กรมวิชาการ, 2546)

ปรัชญาในการศึกษา

การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดู และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละคนตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรม ที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคน เพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่าต่อตนเอง และสังคม

หลักการศึกษปฐมวัย

เด็กทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการอบรมเลี้ยงดู และส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนการเรียนรู้ อย่างเหมาะสม ด้วยปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กกับพ่อแม่ เด็กกับผู้เลี้ยงดูหรือบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และในการศึกษปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาดตนเอง ตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้าน อย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ โดยกำหนดหลักการดังนี้

1. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาการที่ครอบคลุมเด็กปฐมวัยทุกประเภท
2. ยึดหลักการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและวิถีชีวิตของเด็กตามบริบทของชุมชน สังคม วัฒนธรรมไทย
3. พัฒนาเด็กโดยองค์รวมผ่านการเล่น และกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมี

ความสุข

5. ประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษาในการพัฒนาเด็ก

จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคม และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงกำหนดจุดมุ่งหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่ และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรงใช้ได้อย่างคล่องแคล่วและประสานสัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดี และมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ ดนตรี และการเคลื่อนไหว และรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย

8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

10. มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย

11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

12. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

การศึกษาปฐมวัยมี 12 ข้อ แต่ข้อที่เกี่ยวกับงานวิจัยได้แก่

ข้อที่ 4 คือมีคุณธรรมจริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เด็กเกิดเจตคติที่ดี มีค่านิยมที่พึงประสงค์ เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับวัย

สาระการเรียนรู้ แบ่งได้เป็น 2 หัวข้อ คือ

1. ประสพการณ์สำคัญ

ประสพการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ช่วยให้เด็กเกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมไปด้วย ประสพการณ์สำคัญมีดังนี้

1.1 ประสพการณ์ที่สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย ได้แก่

1.1.1 การทรงตัวและการประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อใหญ่

1.1.1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่และการเคลื่อนไหวเคลื่อนที่

1.1.1.2 การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์

1.1.1.3 การเล่นเครื่องเล่นสนาม

1.1.2 การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อเล็ก

1.1.2.1 การเล่นเครื่องเล่นสัมผัส

1.1.2.2 การเขียนภาพและการเล่นกับสี

1.1.2.3 การปั้นและประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ด้วยดินเหนียว ดินน้ำมัน แป้งไม้

เศษวัสดุ ฯลฯ

1.1.2.4 การต่อของ บรรจุ เท และแยกชิ้นส่วน

1.1.3 การรักษาสุขภาพ

1.1.3.1 การปฏิบัติตนตามสุขอนามัย

1.1.4 การรักษาความปลอดภัย

1.1.4.1 การรักษาความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่นในกิจวัตรประจำวัน

1.2 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ได้แก่

1.2.1 ดนตรี

1.2.1.1 การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงดนตรี

1.2.1.2 การเล่นเครื่องดนตรีง่าย ๆ เช่น เครื่องดนตรีประเภทเคาะ ประเภทตี ฯลฯ

1.2.1.3 การร้องเพลง

1.2.2 สุนทรียภาพ

1.2.2.1 การชื่นชมและสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม

1.2.2.2 การแสดงออกอย่างสนุกสนานกับเรื่องตลกขบขัน และเรื่องราว

เหตุการณ์ที่สนุกสนานต่าง ๆ

1.2.3 การเล่น

1.2.3.1 การเล่นอิสระ

1.2.3.2 การเล่นรายบุคคล

1.2.3.3 การเล่นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

1.2.4 คุณธรรม จริยธรรม

1.2.4.1 การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่นับถือ

1.3 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ การเรียนรู้ทางสังคม

1.3.1 การปฏิบัติกิจวัตรของตนเอง

1.3.2 การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

1.3.3 การวางแผน ตัดสินใจเลือก และลงมือปฏิบัติ

1.3.4 การมีโอกาสได้รับรู้ความรู้สึก ความสนใจ และความต้องการของตนเอง

และผู้อื่น

1.3.5 การแก้ปัญหาในการเล่น

1.3.6 การปฏิบัติตามวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อาศัยอยู่และความเป็นไทย

1.4 ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา ได้แก่

1.4.1 การคิด

1.4.1.1 การรู้จักสิ่งต่าง ๆ ด้วยการมอง ฟัง สัมผัส ชิมรสและดมกลิ่น

1.4.1.2 การเลียนแบบการกระทำและเสียงต่าง ๆ

1.4.1.3 การเชื่อมโยงภาพ ภาพถ่าย และรูปแบบต่าง ๆ กับสิ่งของหรือสถานที่จริง

1.4.1.4 การรับรู้ และแสดงความรู้สึกผ่านสื่อ วัสดุ ของเล่น และผลงาน

1.4.1.5 การแสดงความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อ วัสดุ ต่าง ๆ

1.4.2 การใช้ภาษา

1.4.2.1 การแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด

1.4.2.2 การพูดกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเองหรือเรื่องราวเกี่ยวกับ

ตนเอง

1.4.2.3 การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และการสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ

1.4.2.4 การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน

1.4.2.5 การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก
เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง

1.4.2.6 การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก
อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน/ เรื่องราวที่สนใจ

1.4.3 การสังเกต การจำแนก และการเปรียบเทียบ

1.4.3.1 การสำรวจและการอธิบายความเหมือน ความต่างของสิ่งต่าง ๆ

1.4.3.2 การจับคู่ การจำแนก และการจับกลุ่ม

1.4.3.3 การเปรียบเทียบ เช่น ยาว/ สั้น ขรุขระ/ เรียบ ฯลฯ

1.4.3.4 การเรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ

1.4.3.5 การคาดคะเนสิ่งต่าง ๆ

1.4.3.6 การตั้งสมมติฐาน

1.4.3.7 การทดลองสิ่งต่าง ๆ

1.4.3.8 การสืบค้นข้อมูล

1.4.3.9 การใช้หรืออธิบายสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

1.4.4 จำนวน

1.4.4.1 การเปรียบเทียบจำนวน มากกว่า น้อยกว่า เท่ากัน

1.4.4.2 การนับสิ่งต่าง ๆ

1.4.4.3 การจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง

1.4.4.4 การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนหรือปริมาณ

1.4.5 มิติสัมพันธ์ (พื้นที่/ ระยะ)

1.4.5.1 การต่อเข้าด้วยกัน การแยกออก การบรรจุและการเทออก

1.4.5.2 การสังเกตสิ่งต่าง ๆ และสถานที่จากมุมมองที่ต่าง ๆ กัน

1.4.5.3 การอธิบายในเรื่องตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน

1.4.5.4 การอธิบายในเรื่องทิศทางเคลื่อนที่ของคนและสิ่งต่าง ๆ

1.4.5.5 การสื่อความหมายของมิติสัมพันธ์ด้วยภาพวาด ภาพถ่าย และรูปภาพ

1.4.6 เวลา

1.4.6.1 การเริ่มต้นและการหยุดการกระทำโดยสัญญาณ

1.4.6.2 การเปรียบเทียบเวลา เช่น ตอนเช้า ตอนเย็น เมื่อวานนี้ พรุ่งนี้ ฯลฯ

1.4.6.3 การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ

1.4.6.4 การสังเกตความเปลี่ยนแปลงของฤดู

2. สารที่ควรรู้

สารที่ควรเรียนรู้ เป็นเรื่องราวรอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัยความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้ อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตของเด็ก สารที่เด็กอายุ 3-5 ปี ควรเรียนรู้ดังนี้

2.1 เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้จักชื่อ นามสกุล รูปร่าง หน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะเรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียว หรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และแสดงมารยาทที่ดี

2.2 เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กที่ควรได้มีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชน รวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องหรือโอกาสใกล้ชิด แล้วมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

2.3 ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

2.4 สิ่งต่าง ๆ รอบตัว เด็กควรจะได้รู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ และการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

พัฒนาการทางอารมณ์-สังคม และจิตใจของเด็กปฐมวัย (อายุ 3-5 ปี)

1. เด็กอายุ 3 ปี

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ผู้เรียนแสดงอารมณ์ตามความรู้สึก ชอบที่จะทำใ้ผู้ใหญ่พอใจและ ได้รับคำชม และกลัวการพลัดพรากจากผู้เลี้ยงดู ใกล้ชิดน้อยลงพัฒนาการด้านสังคม

ผู้เรียนรับประทานอาหารได้ด้วยตนเอง ชอบเล่นแบบคู่ขนาน (เล่นของเล่นชนิดเดียวกัน แต่ต่างคนต่างเล่น) เล่นสมมติได้ และรู้จักรอคอย

2. เด็กอายุ 4 ปี

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ผู้เรียนสามารถแสดงออกทางอารมณ์ได้เหมาะสมกับบางสถานการณ์ เริ่มรู้จักชื่นชมความสามารถ และผลงานของตนเอง และผู้อื่น ชอบท้าทายผู้ใหญ่ และต้องการให้มีคนฟัง คนสนใจพัฒนาการด้านสังคม ผู้เรียนสามารถแต่งตัวได้ด้วยตนเอง ไปห้องน้ำห้องส้วมได้เอง เล่นร่วมกับคนอื่นได้ รอคอยตามลำดับก่อนหลัง แบ่งของให้คนอื่น และเก็บของเล่นเข้าที่

3. เด็กอายุ 5 ปี

พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ ผู้เรียนสามารถแสดงอารมณ์ได้สอดคล้องกับสถานการณ์อย่างเหมาะสม ชื่นชมความสามารถของตนเองและผู้อื่น ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง น้อยลงพัฒนาการด้านสังคม ผู้เรียนสามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเอง เล่นหรือทำงาน โดยมีจุดมุ่งหมายร่วมกับผู้อื่นได้ พบผู้ใหญ่รู้จักทำความเคารพ รู้จักขอบคุณเมื่อรับของจากผู้ใหญ่ และรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

การจัดประสบการณ์

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปแบบของกิจกรรมบูรณาการ ผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เกิดความรู้ทักษะคุณธรรม จริยธรรมรวมทั้งเกิดการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

1. หลักการจัดประสบการณ์

- 1.1 จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กโดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
- 1.2 เน้นเด็กเป็นสำคัญ สนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคลและบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่
- 1.3 จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกับกระบวนการและผลผลิต
- 1.4 จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์

1.5 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

2. แนวทางการจัดประสบการณ์

- 2.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการคือ เหมาะสมกับอายุวุฒิภาวะและระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2.2 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือ เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว ตำรวจ สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

2.3 จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือ บูรณาการทั้งทักษะและสาระการเรียนรู้

2.4 จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่มคิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำและนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกับเด็ก

2.5 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่นมีความสุขและเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน

2.6 จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก

2.7 จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2.8 จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่คาดการณ์ไว้

2.9 ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ ทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ

2.10 จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน

การจัดกิจกรรมประจำวัน

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุ 3-5 ปี สามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ทั้งผู้สอนและเด็กทราบว่าแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใดและอย่างไร

1. หลักการจัดกิจกรรมประจำวัน

1.1 กำหนดระยะเวลาในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัยของเด็กในแต่ละวัน

1.2 กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ไม่ควรใช้เวลาต่อเนื่องนานเกินกว่า 20 นาที

1.3 กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง ฯลฯ ใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที

1.4 กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมในห้องและนอกห้อง กิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก กิจกรรมที่เป็นรายบุคคล กลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มและผู้สอนเป็นผู้ริเริ่ม และกิจกรรมที่ใช้กำลังและไม่ใช้กำลังจัดให้ครบทุกประเภท ทั้งนี้กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกายควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยเกินไป

2. ขอบข่ายของกิจกรรมประจำวัน การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวัน ต้องให้ครอบคลุมดังต่อไปนี้

2.1 การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กพัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้วัยต่าง ๆ จึงควรจัดกิจกรรม โดยให้เด็กเล่นอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี

2.2 การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กพัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย หยิบจับช้อนส้อมใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

2.3 การพัฒนาอารมณ์ จิตใจ และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อมั่น กล้าแสดงออก มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ประหยัด เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ แบ่งปัน มีมารยาทและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยและศาสนาที่นับถือ จึงควรจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเล่นให้เด็กมีโอกาสตัดสินใจ ได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ได้ฝึกปฏิบัติโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ตลอดเวลาที่โอกาสเอื้ออำนวย

2.4 การพัฒนาสังคมนิสัย เพื่อให้เด็กมีลักษณะนิสัยที่ดีแสดงออกอย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันอย่างเสมอ เช่น รับประทานอาหารพักผ่อนนอนหลับช่วยทำความสะอาดร่างกาย เล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น ปฏิบัติตามกฎกติกาข้อตกลงของส่วนรวม เก็บของเข้าที่เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

2.5 การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอดสังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหาจึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้สนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทดลอง ศึกษาออกสถานที่ ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัย

อย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

2.6 การพัฒนาภาษา เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสใช้ภาษาสื่อสารถ่ายทอดความรู้สึก ความนึกคิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กมีประสบการณ์ จึงควรจัดกิจกรรมทางภาษาให้มีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มุ่งปลูกฝังให้เด็กรักการอ่านและบุคลากรที่แวดล้อมต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ภาษาครั้งนี้ต้องคำนึงถึงหลักการจัดกิจกรรมทางภาษาที่เหมาะสมกับเด็กเป็นสำคัญ

2.7 การส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกและเห็นความสวยงามของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว โดยใช้กิจกรรมศิลปะและดนตรีเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมุติในมุมเล่นต่าง ๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น แท่งไม้รูปทรงต่าง ๆ ฯลฯ

การประเมินพัฒนาการ

การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 3-5 ปี เป็นการประเมินพัฒนาการทางด้านร่างกายอารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก โดยถือเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมปกติที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน ทั้งนี้ให้มุ่งนำข้อมูลการประเมินมาพิจารณาปรับปรุงวางแผนการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้รับการพัฒนาตามจุดหมายของหลักสูตร การประเมินพัฒนาการควรยึดหลักดังนี้

1. การประเมินพัฒนาการของเด็กทุกด้านและนำผลมาพัฒนาเด็ก
2. ประเมินเป็นรายบุคคลอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดปี
3. สภาพการประเมินควรมีลักษณะเช่นเดียวกับการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน
4. ประเมินอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน เลือกใช้เครื่องมือและจัดบันทึกไว้เป็นหลักฐาน
5. ประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีหลากหลายเหมาะสมกับเด็ก รวมทั้งใช้แหล่งข้อมูล

หลาย ๆ ด้าน ไม่ควรใช้การทดสอบ สำหรับวิธีการประเมินที่เหมาะสมและควรใช้กับเด็กอายุ 3-5 ปี ได้แก่ การสังเกต การบันทึกพฤติกรรม การสนทนา การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็ก ที่เก็บอย่างมีระบบ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย

กรมวิชาการ (2540, หน้า 24) ได้อธิบายไว้ว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยจะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา กิจกรรมที่จัดให้เด็กในแต่ละวัน อาจใช้ชื่อเรียกกิจกรรมแตกต่างกันไป แต่ทั้งนี้ประสบการณ์ที่จัดต้องครอบคลุมสาระการเรียนรู้ทั้ง 4 สาระตามหลักสูตรและควรให้ยืดหยุ่นตามเนื้อหาที่เด็กสนใจ

กรมวิชาการ (2540, หน้า 24-25) ได้นำเสนอลักษณะของการจัดกิจกรรมไว้ 6 กิจกรรมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมเสรี

กิจกรรมเสรีเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมการเล่นหรือมุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ มุมธรรมชาติ มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่าง ๆ เหล่านี้ เด็กมีโอกาสได้เลือกอย่างเสรีตามความสนใจและความต้องการของเด็กทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มย่อย

2. กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กได้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การวาดภาพ ระบายสี การปั้น การฉีก-ตัดปะ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดาษปึกหมุด ฯลฯ

3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็ก ได้เคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะจังหวะและอุปกรณ์อื่น ๆ มาประกอบการเคลื่อนไหวเพื่อส่งเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เรียนรู้จังหวะและความควบคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์

กิจกรรมเสริมประสบการณ์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงาน และอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งเน้นให้เด็กได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิดแก้ปัญหา ใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลองเล่นนิทาน เล่นบทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษาออกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ฯลฯ

5. กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอกห้องเรียนเพื่อออกกำลังกายและแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก

6. กิจกรรมเกมการศึกษา

เกมการศึกษา เป็นการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาต่าง ๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผลและเกิดความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับ สี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์เกี่ยวกับพื้นที่ ระยะเวลาเกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็ก 3-6 ปี เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับโดมิโน สอดโด ภาพตัดต่อ ต่อตามแบบ ฯลฯ

สรุปได้ว่าธรรมชาติและความต้องการของเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องพึงต้องศึกษาความรู้เพื่อการพัฒนาให้เด็กในระดับนี้ได้รับ ส่งเสริมพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของเด็กต้องคำนึงถึงวุฒิภาวะความพร้อมเพื่อการแสดงออกอย่างอิสระและได้รับความสุขในการทำกิจกรรมนั้น

แนวคิดและทฤษฎีของคุณธรรมจริยธรรม

แนวคิดและทฤษฎีของคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม และทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้

ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

คุณธรรมและจริยธรรม มักจะกล่าวควบคู่กันเสมอ เพราะมีความหมายใกล้เคียงกันเป็นคำที่แสดงถึงสภาพคุณงามความดีอยู่ในตัวเอง ถ้าพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะพบว่าคำสองคำนี้มีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือคำว่า คุณ แปลว่าความดี เป็นคำที่มีความหมายเป็นนามธรรม ส่วนคำว่า จริย แปลว่าความประพฤติหรือกริยาที่ควรประพฤติ เป็นความหมายทางรูปธรรม และคำว่า ธรรม แปลว่าคุณงามความดี หลักปฏิบัติในศาสนาความจริง ความยุติธรรมคุณธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดจริยธรรม จริยธรรมเป็นผลของการมีคุณธรรม สองด้านจึงใช้ประกอบกัน (ไสว มาลัยทอง, 2542, หน้า 6) ประภาศรี สีอำไพ (2535, หน้า 18) อธิบายว่าคุณธรรม หมายถึง “หลักธรรมที่สร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดีในทางศีลธรรมมีคุณงามความดีภายในจิตใจ อยู่ในขั้นสมบูรณ์เงินเต็มเปี่ยม ไปด้วยความสุขความยินดี” พันธ์ หันนาคินทร์ (2529, หน้า 48) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคมการที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้น ได้ผู้ปฏิบัติต้องรู้จักว่า

สิ่งใดผิด ดังนั้นการปฏิบัติ ทางกายต้องสอดคล้องกับการปฏิบัติทางจิตพระราชมุนี (2528, หน้า 34) กล่าวว่า คำว่า จริยะ จริยา ตลอดจน จริยธรรมหมายถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิตการเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ จริยธรรมที่จะพูดต่อไปขอทำความเข้าใจกันก่อนว่าจะใช้ในความหมายที่กว้างอย่างนี้ แม้แต่การปฏิบัติกรรมฐาน เจริญสมาธิ บำเพ็ญสมาธิเจริญวิปัสสนา ก็รวมอยู่ในคำว่าจริยธรรม วสิน อินทสระ (2541, หน้า 106) ได้กล่าวตามหลัก จริยศาสตร์ว่า คุณธรรมคืออุปนิสัยอันดีงาม ซึ่งสั่งสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากความพยายามและความประพฤติติดต่อกันมาเป็น เวลานาน บั้วหลวง แสงสว่าง (2548, หน้า 19-20) สรุปได้ว่า คุณธรรมหมายถึงสภาพคุณงามความดี ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งได้สั่งสมมาจากประสบการณ์ที่ดีเป็นคุณภาพของจิตใจที่ส่งเสริมให้จิตใจดีงาม เป็นจิตใจที่สูงจนประพฤติปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ดีงาม และฝังอยู่ในจิตใจ คุณธรรมแบ่งเป็น 2 ด้านคือ

1. คุณธรรมทางสติปัญญา รวมทั้งความรู้ทางทฤษฎี และความรู้ทางปฏิบัติที่ส่งผลความ มีเหตุผลและการกระทำหน้าที่
2. คุณธรรมทางศีลธรรม คือ ความมีจิตสำนึกในสิ่งที่ดีงาม และเหตุผลคุณธรรมทาง ศีลธรรมไม่ให้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และไม่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิดซึ่งเป็นคุณลักษณะทาง นามธรรม

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1975 อ้างถึงใน ประภาศรี สีหอำไพ, 2543, หน้า 35-36)

ให้ความหมาย คุณธรรมจริยธรรม คือ หลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรม ให้เป็นความประพฤติ ของพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับที่ตระหนัก ถึงผล ทางสังคมที่จะดำรงรูปแบบของสังคม นั้นดังนั้นหลักจริยธรรม จึงไม่มีใครคนใดคนหนึ่งผูกขาดการตัดสินใจ ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สร้างรูปแบบเฉพาะผูกขาดหรือวิถีชีวิตเพียงอย่างเดียว การแปลความหมายคุณธรรม ในชีวิตสังคมซึ่งเต็มไปด้วยการเร่รุดหน้าที่จะสร้างลักษณะนิสัยของบุคคล โดยเน้นความสำคัญ ในจิตใจ ในการจัดจริยศึกษาจากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ อันพึงปฏิบัติของบุคคลโดยมีค่านิยมทางศีลธรรมที่สังคมยอมรับเป็นปทัสถานในการวัด บุคคล ที่กระทำก็เกิดความพอใจในการกระทำของตนเอง ซึ่งแสดงออกถึงคุณงามความดี เพื่อบรรลุสภาพ ชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ และเพื่อความสงบสุขของสังคม

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

จริยธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล นักทฤษฎีส่วนใหญ่เชื่อว่า คุณธรรมจริยธรรมมีการพัฒนาเป็นลำดับตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่โดยมีนักทฤษฎีและนักการศึกษา ได้ให้ความหมายดังนี้

พนัส หันนาคินทร์ (2523, หน้า 16) ได้กล่าวถึงการเกิดจริยธรรมว่าจริยธรรมเป็นคุณสมบัติที่เด็กได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เล็กจากครอบครัวและค่อย ๆ ขยายกว้างออกไปขั้นตอนเจริญเติบโตของเด็ก เด็กย่อมจะได้รับการอบรมหรือประสบการณ์ที่แตกต่างกันทำให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ ในการปฏิบัติตามจริยธรรม เหล่านี้แตกต่างกันไปด้วย ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าการเกิดจริยธรรมเกิดจากการที่มนุษย์ได้รับการปลูกฝังการเรียนรู้จากสังคม โดยรอบซึ่งแต่ละบุคคลจะได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างกันตามสภาพของสังคม ทำให้แต่ละบุคคลมีจริยธรรมที่แตกต่างกันเล็กจากทุกสังคม ทุกวัฒนธรรม จะมีระดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรม 6 ขั้น แต่จะแตกต่างกันที่อัตราการพัฒนา ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ของเด็กแต่ละคน ประสบการณ์ส่วนหนึ่งที่เด็กจะได้รับเป็นจากการอบรมสั่งสอนและการจัดประสบการณ์เพื่อเตรียมความพร้อมในโรงเรียนอนุบาล (เลขา ปิยะอัจฉริยะ, 2530, หน้า 34) การพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์มีการพัฒนาเป็นลำดับจากวัยทารกจนถึงตลอดชีวิตต้นกำเนิดของแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมมาจากอิทธิพลของสังคมและพันธุกรรม คำว่าสังคมในที่นี้คือ สิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กทั้งที่เป็นบุคคล และสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติอื่น ๆ ส่วนพันธุกรรม ได้แก่ ความสามารถในการรับรู้คิดและพัฒนาขึ้นตามลำดับขั้นอายุ วุฒิภาวะ หรือประสบการณ์ที่ผู้นั้นประสบอยู่ การพัฒนามีลักษณะทฤษฎีที่สำคัญแบ่งเป็น 3 แนวทางใหญ่ คือ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2543, หน้า 29-37)

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของฟรอยด์ (Freud) เชื่อว่า จริยธรรมกับมโนธรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ความรับผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมในสังคมนั้น จนมีลักษณะพิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่าเอกลักษณ์ เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึกเกิดหรืออดคิดไปละอายใจตัวเองถือว่าได้รับการลงโทษด้วยตนเองเมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีก โดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอก เป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจองค์ประกอบของลำดับขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมในลักษณะทฤษฎีเช่นนี้บทบาทของการศึกษา คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจเพื่อเสริมสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่ระบบเศรษฐกิจและสังคมต้องการ ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือการศึกษเพื่ออบรมฝึกฝนการนำสติปัญญาไปใช้เป็นประโยชน์แก่สังคมขึ้นพยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต คือ ความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมของชีวิต โดยชีวิตเพื่อชีวิต เป็นความสามารถเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม และรู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เป็นกระบวนการสังคมประกิด โดยการซึมซาบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากสังคมที่เด็บริบมา รับเอาหลักการเรียนรู้เชื่อมโยงกับหลักการเสริมแรง และการทดแทนสิ่งเร้า รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบ โดยยึดถือว่าการ

เรียนรู้ คือการสังเกตเลียนแบบจากผู้ใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือเป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกัน

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) แนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มนี้เห็นว่าจริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติตนสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้นการรับรู้จริยธรรมกับพัฒนาขึ้นตามลำดับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มทางความคิดที่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมมนุษย์ขึ้นอยู่กับความฉลาดในการเรียนรู้กฎเกณฑ์ทางสังคม (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2544, หน้า 67) ได้ให้ข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมก็คือพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นและขั้นกับพัฒนาการทางชีวปัญญาเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางสังคมเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 5-8 ขวบ จะยอมรับมาตรฐาน ทางจริยธรรมหรือกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่นบิดามารดา ครูและเด็กที่โตกว่าเด็กจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัดและเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้เมื่อเด็กอายุมากขึ้นตั้งแต่ 9 ขวบขึ้นไปจะมีความคิดว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคลและผู้ที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนซึ่งกันและกัน กฎเกณฑ์อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ เพียเจต์ได้แบ่งขั้นของการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์เป็น 3 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นก่อนจริยธรรม เริ่มตั้งแต่เกิดจนถึง 2 ขวบ ในขั้นนี้เด็กยังไม่สามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียดได้ เด็กจะมีแต่ความต้องการทางกาย ซึ่งต้องการที่จะได้รับการบำบัดโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น เช่น เด็กจะร้องเมื่อหิว หรือร้องเสียงดังเมื่อกลัวหรือตกใจ เมื่อเด็กสามารถพูดได้ เด็กจะเริ่มเรียนรู้สภาพแวดล้อมและบทบาทของตนเองที่มีต่อผู้อื่น

ขั้นที่ 2 ขั้นยึดคำสั่ง เริ่มตั้งแต่ 2 ถึง 8 ปี เด็กจะมีพัฒนาการในขั้นยึดคำสั่ง มีความเกรงกลัวผู้ใหญ่และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่ คือสิ่งที่ต้องทำตาม

ขั้นที่ 3 ขั้นยึดหลักแห่งตน เกิดจากพัฒนาการทางสติปัญญาและประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนเด็กด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกกลายเป็นหลักภายในจิตใจของเด็ก เกี่ยวกับความยุติธรรม เมื่อเด็กพบว่ากฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่บ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมแตกต่างกันเด็กจะตัดสินใจเลือกเกณฑ์เอง โดยปรับเกณฑ์ทั้งหลายเข้าด้วยกันในการวัดความสามารถในการตัดสินใจในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมของเด็ก เพียเจต์ได้พิจารณาสองขั้นหลังคือขั้นยึดคำสั่ง และขั้นยึดหลักแห่งตน ขั้นยึดคำสั่งคือการตัดสินใจเชิงจริยธรรมขั้นต้นที่เกี่ยวกับสิ่งที่พบเห็นได้ชัดเจน แล้วตัดสินใจลงไปว่าผิดหรือถูก โดยอาจดูที่ปริมาณผลเสียหายอันเกิดจาก การกระทำของบุคคลหนึ่ง ถ้าหากการกระทำก่อให้เกิดผลเสียหายมากความผิดก็จะมากตามไปด้วย ซึ่งเป็น

ความคิดของเด็กในขั้นนี้ส่วนการยึดหลักแห่งตนนั้นเด็กจะเชื่อว่าเกณฑ์ต่าง ๆ เกิดจากการตกลงกับบุคคลและอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความจำเป็น

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (วราภรณ์ รักวิจัย, 2535, หน้า 111)

โคลเบอร์กเป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกันที่ได้รับอิทธิพลความคิดและผลงานของเพียเจต์มาก ได้ใช้เวลาศึกษาและวิจัยพัฒนาการจริยธรรมมานานกว่า 9 ปี จึงสรุปผลการศึกษาเป็นทฤษฎีใหม่ โดยการขยายและปรับปรุงทฤษฎีของเพียเจต์ให้ดียิ่งขึ้น และทำความเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ดียิ่งขึ้น ทฤษฎีทั้งสองมีความเหมือนและสามารถเปรียบเทียบกันได้ โดยโคลเบอร์กเห็นด้วยว่าพัฒนาการทางการรับรู้คิดเป็นพื้นฐาน ของพัฒนาการทางจริยธรรม เช่นเดียวกับเพียเจต์ โดยแบ่งเป็นพื้นฐานของพัฒนาการทางจริยธรรม โดยแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Premoral Level) เป็นระดับที่บุคคลจะทำตามกฎเกณฑ์ โดยที่ (ผู้มีอำนาจ) กำหนดให้ เช่น พ่อแม่ ตั้งกฎเกณฑ์ให้ลูก การตัดสินใจเลือกจะทำในสิ่งที่จำเป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยไม่ต้องคำนึงถึงผู้อื่น โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นที่เด็กใช้หลักการหลบหลีก ไม่ให้ตนเองถูกลงโทษทางกายเพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับ เด็กเล็กใช้เหตุผลของการกระทำ ยอมทำตามคำสั่งเพราะผู้ใหญ่มีอำนาจทางกายเหนือตน เด็กเล็กต้องพึ่งพาผู้ใหญ่จำเป็นต้องเชื่อฟัง เด็กเล็ก ๆ เข้าใจ “ความดี” คือการไม่ถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นที่เด็กแสวงหารางวัล คือเด็กเลือกกระทำในสิ่งที่นำความพอใจมาให้เท่านั้นอายุประมาณ 7-10 ปีเด็กจะเริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนตอบแทนกัน “ฉันให้เธอ” “เธอต้องให้ฉัน” ในขั้นนี้เด็กจะมุ่งที่จะมีรางวัล เป็นแรงจูงใจที่จะทำสิ่งที่ดี เช่น ช่วยทำงานบ้านเพื่อจะได้เงินค่าขนมเป็นรางวัล ความยุติธรรมเป็นไปในรูปของเหตุผลในการปฏิบัติแลกเปลี่ยน

ระดับที่ 2 ระดับตามเกณฑ์ (Conventional Level) เป็นระดับที่บุคคลจะทำตามกฎเกณฑ์ตามความเห็นชอบของผู้อื่น โดยไม่คำนึงผลที่จะตามมา การทำตามกฎเกณฑ์ต้องการควบคุมจากภายนอกโดยแบ่งเป็น 2 ขั้น

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่เด็กทำตามผู้อื่นเห็นชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นได้ง่าย จะทำในสิ่งที่ตนคิดว่าคนอื่นเห็นดีด้วยเพื่อให้เป็นที่พอใจแก่ผู้อื่น จึงได้เชื่อว่าเป็น “เด็กดี” ในสายตาของกลุ่มและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน เด็กต้องการคำยกย่องชมเชย และชอบคล้อยตามผู้อื่น

ขั้นที่ 4 เป็นขั้นทำตามหน้าที่ของสังคม ทำตามกฎต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดให้ พฤติกรรมที่ดีต้องประกอบด้วย การทำหน้าที่ฐานะ และบทบาทที่กำหนดไว้ในสังคม

ระดับที่ 3 ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional Level) เป็นระดับที่บุคคลตัดสินสิ่งต่าง ๆ ความขัดแย้งด้วยการพิจารณาด้วยตนเอง และตัดสินใจไปตามความสำคัญมากขึ้น โดยมี 2 ขั้นคือ

ขั้นที่ 5 เป็นขั้นทำตามคำมั่นสัญญาของสังคมกฎเกณฑ์ต่าง ๆ คนส่วนมากจะทำตนขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของคนอื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ กฎเกณฑ์จะมีการตรวจสอบและยอมรับจากสังคม

ขั้นที่ 6 เป็นขั้นยึดถืออุดมคติสากล เคารพในคุณค่าของมนุษย์กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมมีความยืดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดหมายในบั้นปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่เกี่ยวกับความยุติธรรมจากทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม และการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์และโคลเบอร์ก สรุปได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น ได้รับอิทธิพลมาจากสังคมเป็นส่วนใหญ่ บุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้และยอมรับกฎเกณฑ์จารีตประเพณีในสังคมของตน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความสุขและเห็นที่ยอมรับของสังคม

นอกจากนี้ โคลเบอร์กยังได้กล่าวถึงขบวนการ ในการพัฒนาการจากขั้นต่ำสุดไปยังขั้นสูงสุด หรือบางคนอาจจะก้าวไปหยุดอยู่ในขั้นที่ 2 หรือ 3 หรือหยุดอยู่ที่ขั้นใดขั้นหนึ่งเท่านั้น ซึ่งมีการบวกรในการพัฒนาจริยธรรม ดังนี้ (ทิพย์สุตา นิลสินธพ, 2523, หน้า 62)

1. พัฒนาการทางจริยธรรมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคลนั้นจะเห็นไปตามลำดับขั้น ซึ่งอาจจะไปหยุดที่ขั้นขั้นหนึ่ง หรือพัฒนาไปจนถึงสุดท้าย
2. การรับรู้ทางสังคม การมีบทบาทในสังคม มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. พัฒนาการทางจริยธรรมด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคลจะสูงขึ้น เมื่อบุคคลมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ และมีความสามารถรับรู้ทางสังคมในระดับที่สูงขึ้น

ความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย

ความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย มีเนื้อหา ดังนี้

ความหมายของความมีวินัยในตนเอง

วินัยในตนเองเป็นคุณลักษณะของบุคคลที่มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2542, หน้า 3) ให้ความหมายของวินัยในตนเองว่า หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่กำหนดขึ้น เพื่อให้เป็นแนวทางในการให้บุคคลประพฤติ ปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อให้อยู่อย่างราบรื่น มีความสุข ความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกอบรมให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (ม.ป.ป., หน้า 20) ให้ความหมายของวินัยในตนเองว่า หมายถึง การที่บุคคลสามารถแสวงหาแนวทางในการแสดงออกเพื่อสนองความต้องการหรือความปรารถนาของตนเอง และในขณะเดียวกันได้รับการยอมรับจากสังคมด้วยเช่นกัน

พล แสงสว่าง (ม.ป.ป., หน้า 3) กล่าวถึงวินัยในตนเองว่า วินัยในตนเอง คือ ความสามารถของบุคคลในการให้รางวัลตนเองเมื่อทำดี และลงโทษตัวเองเมื่อทำชั่ว ซึ่งหมายถึงความสามารถในการควบคุมตนเอง หรือความสามารถที่ยืนหยัดเป็นตัวของตัวเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540, หน้า 18) ให้ความหมายไว้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับตนขึ้น โดยสมัครใจ ไม่มีใครบังคับหรือถูกควบคุมจากอำนาจใดๆ ข้อประพฤติปฏิบัตินี้ต้องไม่ขัดกับความสงบสุขของสังคม วินัยในตนเองเกิดจากความสมัครใจของบุคคลที่ผ่านการเรียนรู้อบรม และเลือกสรรไว้เป็นหลักปฏิบัติประจำตน

Charles (2002, p. 3) กล่าวว่าวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถในการควบคุมตนเอง ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม

Gordon and Browne (1996, p. 15) ให้ความหมายไว้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การประพฤติในสิ่งที่เป็นที่ยอมรับ และรู้จักจำกัดการปฏิบัติของตน โดยไม่มีการควบคุมจากภายนอก

Gordon (1989, p. 7) กล่าวถึงวินัยในตนเองว่าเป็นสภาวะของการควบคุมที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ไม่ได้เกิดขึ้นจากการควบคุมจากภายนอก

Leatzow, Neuhouser & Wilms (2542, p. 5) ให้ความหมายไว้ว่า วินัยในตนเองหมายถึง การควบคุมภายในซึ่งทำให้บุคคลมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และต่อผู้อื่นในระดับที่สมดุลกัน

Marshall (2001, p. 67) ให้ความหมายไว้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การมีสติรู้ตัว ต่อความคิดและอารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจ โดยเลือกที่จะตอบสนองต่อความคิดและอารมณ์อย่างเหมาะสม

ความหมายดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าความหมายของวินัยในตนเองมี 2 ด้านคือ 1) ด้านการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม 2) ด้านการละเว้นการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม มีลักษณะร่วมที่สำคัญ คือ เป็นการประพฤติปฏิบัติด้วยความสมัครใจของตนเอง โดยไม่มีใครมาบังคับควบคุม

โดยสรุป วินัยในตนเอง หมายถึง การควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี เรียนรู้ว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นที่ยอมรับ และละเว้นการปฏิบัติในสิ่งที่ไม่ดี ไม่เป็นที่ยอมรับ โดยสมัครใจ ไม่มีใครบังคับ โดยที่การประพฤติปฏิบัตินี้เป็นสิ่งที่ส่งผลดีต่อตนเอง และไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน

ความสำคัญของความมีวินัยในตนเอง

การปลูกฝังความมีวินัยในตนเองให้กับเด็กมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ มีผู้ที่กล่าวถึงความสำคัญของวินัยในตนเองไว้ดังนี้

กรณีการ์ ลิมพะสุต (ม.ป.ป., หน้า 1) กล่าวถึงการที่เด็กในห้องเรียนส่วนใหญ่มีวินัยในตนเอง ควบคุมตนเองได้ ทำให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องคอยพะวงในการดักเตือนสลับกับการทำกิจกรรมตลอดเวลา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งซึ่งช่วยให้ครูทำงานกับเด็กได้อย่างมีความสุข

พล แสงสว่าง (ม.ป.ป., หน้า 3) เปรียบเทียบวินัยในตนเองว่าเป็นเสมือนเครื่องปรุงแต่งซัดเกลานิสัยใจคอให้บุคคลเป็นคนที่มีความขยัน อดทน ซื่อสัตย์สุจริต รักสวयรักงาม รักความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อย การมีวินัยในตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนจะต้องสร้างให้เกิดขึ้นกับตนเองเป็นพื้นฐาน มิฉะนั้นการที่จะคบหาสมาคมหรือทำงานร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมย่อมจะเป็นไปได้ยาก และเมื่อสามารถปฏิบัติตนให้มีวินัยได้แล้ว วินัยนั้นจะนำความสุขกายสบายใจมาสู่ตนเอง

อุมพร ครังคสมบัติ (2542, หน้า 25-26) ได้นำเสนอว่าการที่วินัยเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะช่วยให้บุคคลดำรงตนอยู่ในความถูกต้องและพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดที่ตนมี บุคคลที่มีวินัยในตนเองจะรู้ด้วยตนเองว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ ทำให้สามารถควบคุมตนเองได้ดี โดยไม่ต้องมีผู้อื่นหรือกฎเกณฑ์มาคอยควบคุม แต่หากไม่มีวินัยก็จะเกิดความยุ่งเหยิงหลายด้านทั้งในด้านสังคม ครอบครัว และชีวิตของบุคคล

Gootman (2001, p. 19) เปรียบเทียบวินัยว่าเป็นเสมือนความจริงของชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการในการพัฒนาชีวิต หากห้องเรียนใดมีวินัยจะช่วยให้ทั้งครูและเด็กเผชิญกับความเครียดลดน้อยลง เนื่องจากการที่เด็กมีวินัยในตนเอง เด็กจะพัฒนาการควบคุมตนเอง ซึ่งทำให้ทั้งครูและเด็กเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

Hurlock (1984, p. 393) กล่าวถึงการเสริมสร้างวินัยในตนเองให้กับเด็กว่าเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กมั่นใจสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ช่วยให้เด็กหลีกเลี่ยงการทำผิด หรือรู้สึกอายต่อการทำผิด อีกทั้งยังช่วยให้เด็กอยู่ในมาตรฐานการยอมรับของสังคม ช่วยให้เด็กเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดเป็นที่ยอมรับได้ ทำให้เกิดการปรับตัว และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ช่วยให้เด็กสามารถรักษาแรงจูงใจในการเสริมแรงตนเอง ซึ่งกระตุ้นให้เด็กได้รับสิ่งที่เป็นความต้องการของเด็กเอง และช่วยให้เด็กพัฒนาจิตสำนึก มโนธรรม หรือเสียงจากภายในตนเอง ซึ่งช่วยทำให้สามารถตัดสินใจและควบคุมพฤติกรรมด้วยตนเอง

สรุปได้ว่าวินัยเป็นสิ่งสำคัญในการทำให้เกิดระบบระเบียบแก่ชีวิตและสังคมหากไม่มีวินัยจะเกิดความขัดข้องวุ่นวายและยุ่งเหยิง ดังนั้น การสร้างเสริมวินัยในตนเองให้แก่เด็กจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัย เนื่องจากเป็นการรุ่มเพาะเมล็ดพืชแห่งวินัยในตัวเด็กตั้งแต่วัยเริ่มแรก เพื่อให้วินัยหยั่งรากลึกอย่างมั่นคงมากขึ้น

พฤติกรรมที่นำไปสู่การมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย

พฤติกรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่บุคคลกระทำ ทั้งในทางที่ดี ไม่ดี ถูก ผิด มีประโยชน์ มีประสิทธิภาพ หรือสูญเปล่า (Charles, 2002, p. 2) พฤติกรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวินัยในตนเองอย่างใกล้ชิด ครูที่ต้องการสร้างวินัยในตนเองให้แก่เด็กจำเป็นต้องทำความเข้าใจพฤติกรรมของเด็ก ทั้งในด้านปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็ก พฤติกรรมที่นำไปสู่การมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย และมุมมองของครูต่อพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ยอมรับของเด็ก เพื่อให้ครูสามารถปฏิบัติต่อเด็กได้อย่างเหมาะสม ดังรายการต่อไปนี้

Gordon และ Browne (1996, pp. 214-216) กล่าวถึงเส้นทางที่จะนำไปสู่วินัยในตนเองของเด็กวัย 3-4 ปี ไว้ว่า เด็กต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การเป็นเด็กที่มีวินัยในตนเองไว้ดังนี้

1. เรียนรู้ที่จะควบคุมตนเอง พฤติกรรมที่เด็กเรียนรู้ ได้แก่ การรับฟังผู้อื่น การยอมรับข้อจำกัดในการแสดงพฤติกรรม การเรียนรู้ว่าตนเองไม่ใช่ศูนย์กลางของทุกสิ่งทุกอย่าง การคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น การเรียนรู้ที่จะแสดงความรู้สึกด้วยคำพูด การเรียนรู้ที่จะแบ่งปันและการรอคอย การปฏิบัติตามข้อตกลง และการระงับความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่ก้าวร้าว
2. เรียนรู้ที่จะตระหนักถึงความเป็นตนเอง และเชื่อมั่นในตนเอง พฤติกรรมที่เด็กเรียนรู้ ได้แก่ การสร้างมิตรภาพกับผู้ใหญ่ การกล้าแสดงออก การยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือสถานการณ์ใหม่ ความภาคภูมิใจในความสำเร็จการแสดงออกทางวาจาว่าชอบหรือไม่ชอบ การตระหนักถึงร่างกายของตนที่พัฒนาขึ้น และการรู้จักตนเอง
3. เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเอง พฤติกรรมที่เด็กเรียนรู้ ได้แก่ การเลือกเพื่อนหรือกิจกรรมด้วยตนเอง การช่วยเหลือตนเอง การแยกจากพ่อแม่ การปฏิบัติงานจนสำเร็จ การริเริ่มการเรียนรู้ของตนเอง และการฝึกหัดเลือกและตัดสินใจ
4. เรียนรู้ที่จะร่วมมือ พฤติกรรมที่เด็กเรียนรู้ ได้แก่ การทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ การมีส่วนช่วยเหลือในการตัดสินใจของกลุ่ม การเล่นเป็นกลุ่มหรือเล่นเกมการแข่งขัน การช่วยทำงานในบ้าน การช่วยงานของผู้ใหญ่ การรู้จักเอาอกเอาใจผู้ใหญ่ และการตระหนักถึงความสำคัญของข้อตกลง
5. เรียนรู้ที่จะร่วมรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น พฤติกรรมที่เด็กเรียนรู้ ได้แก่ ความเกรงใจ การช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก และเห็นใจสงสารผู้อื่น ความรักและพอใจต่อเด็กที่เล็กกว่า การเริ่มตระหนักว่าพฤติกรรมของตนมีผลต่อผู้อื่น และการยอมรับในความแตกต่างของผู้อื่น

6. เรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา พฤติกรรมที่เด็กเรียนรู้ได้แก่ การใช้เหตุผล การทำความเข้าใจ การมองสถานการณ์อย่างแตกต่าง ความสามารถในการพูด เจริญตกลง และการระบุถึงข้อขัดแย้ง

7. เรียนรู้ที่จะพัฒนาความรู้สึกลทางศีลธรรม พฤติกรรมที่เด็กเรียนรู้ได้แก่ การเข้าใจว่า พฤติกรรมหนึ่ง ๆ จะมีผลที่ตามมา การเริ่มเห็นความสัมพันธ์ของเหตุและผล การเริ่มตระหนักว่า สิ่งใดผิดสิ่งใดถูก และการเข้าใจว่าการลงโทษเป็นผลจากการกระทำระยะประจวบเหมาะเป็นวัยที่เด็กเริ่ม เรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง การส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นการพัฒนาอัครลักษณะแห่งตน ซึ่ง เป็นการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาวินัยในตนเอง

ลักษณะของความมีวินัยในตนเอง

มีผู้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองไว้หลากหลายดังนี้

สายพิณ ปรุงสุวรรณ (2538, หน้า 8-9) กล่าวว่า ผู้ที่มีวินัยในตนเองควรมีลักษณะและ พฤติกรรมประกอบไปด้วย

1. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
2. มีความเป็นผู้นำ
3. มีความรับผิดชอบ
4. มีความตรงต่อเวลา
5. เคารพในสิทธิของผู้อื่น
6. มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม
7. มีลักษณะมุ่งอนาคต
8. มีความซื่อสัตย์
9. ควบคุมตนเองขยันหมั่นเพียร
10. รู้จักเสียสละ และมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

กัลยา สุวรรณรอด (2537, หน้า 9) กล่าวว่า พฤติกรรมของผู้ที่มีวินัยในตนเองดังนี้

1. มีความรับผิดชอบ
2. ควบคุมตนเอง อดทน
3. มีความตั้งใจจริง
4. ซื่อสัตย์
5. มีความเป็นผู้นำ
6. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
7. ไม่วิตกกังวล
8. มีเหตุผล

9. ตรงต่อเวลา

กฤษยา ตันติผลาชีวะ (2542, หน้า 65) กล่าวว่ากรณีวินัยในตนเอง ได้แก่

1. การมีวาจาดี
2. การมีกิริยาดี
3. มีความรับผิดชอบ
4. การควบคุมตนเองได้

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของความมีวินัยในตนเองที่กล่าวมาแล้ยนนั้น อาจสรุปได้ว่า ลักษณะความมีวินัยในตนเองสำหรับเด็กปฐมวัยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้านใหญ่ด้วยกันคือ ด้านความอดทนอดกลั้น ด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และด้านการปฏิบัติตามมารยาททางสังคม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาความมีวินัยในตนเองโดยมีพฤติกรรมตามคุณลักษณะทั้ง 4 ด้านดังกล่าวข้างต้น

พัฒนาการทางสังคม-อารมณ์

1. พัฒนาการทางสังคม

พรธณี ช.เงินจิต (2528, หน้า 134-136) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางสังคมไว้ดังนี้

1.1 เด็กวัยนี้ส่วนมากมีเพื่อนสนิทเพียง 1-2 คน แต่มิตรภาพของเด็กวัยนี้อาจเปลี่ยนได้เร็วมาก เด็กอนุบาลมักมีสังคมที่ไม่แน่นอน และเล่นกับเพื่อนส่วนใหญ่ในชั้นได้ด้วยความเต็มใจ มักมีเพื่อนสนิทเป็นเพศเดียวกัน มิตรภาพระหว่างเด็กหญิงเด็กชายจะพัฒนาขึ้น ท่านอาจสังเกตได้ว่าเด็กบางคนไม่สามารถเข้ากับเพื่อนได้ หรือไม่มีความมั่นใจที่จะติดต่อกับเพื่อน ๆ หรือบางครั้งเด็กอาจจะชอบอยู่กับคนเดียว หรือชอบที่จะเป็นผู้สังเกตการณ์มากกว่าที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วม แต่ท่านรู้สึกว่เด็กอยากรู้จักเพื่อน ๆ ท่านควรให้ความช่วยเหลือบ้าง การทำ สังคมมิติ จะแสดงให้เห็นว่าเด็กก็อยากรู้จักเพื่อนคนไหนบ้าง

1.2 กลุ่มเพื่อนเล่นมักเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่ค่อยเป็นระเบียบและเปลี่ยนบ่อย ๆ ท่านไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเล่นของเด็กให้มากนัก ตัวเด็กจะเปลี่ยนการเล่นอย่างฉับพลัน เพราะการที่ผู้ใหญ่ยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากเกินไป จะเป็นการทำลายพฤติกรรมสร้างสรรค์ของเด็กซ้ำยังก่อให้เกิดพฤติกรรมทางทำลาย

1.3 แม้ว่าจะมีการทะเลาะกันบ่อย ๆ แต่ก็เ็นช่วงระยะสั้น และเด็ก ๆ มักจะลืมง่าย เมื่อเด็กหลาย ๆ คนอยู่รวมกันในที่จำกัด และมีของเล่นจำนวนจำกัด เรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการแย่งชิงของเล่นเหล่านั้น ถ้าทำได้ควรปล่อยให้เด็กจัดการเรื่องเช่นนี้ให้เรียบร้อยเอง เราจะเข้าไปเกี่ยวข้องเมื่อมีการทะเลาะนั้นรุนแรงเกินไปเท่านั้น โดยจะต้องพยายามแยกคู่ปรับออกจากกัน และแนะนำให้ไปเล่นอย่างอื่น แทนที่จะบังคับให้เลิกทะเลาะกัน

1.4 เด็กอนุบาลจะสนุกสนานเป็นการเล่นละคร เรื่องที่เล่นอาจจะเกิดขึ้นเองหรือเลียนแบบรายการโทรทัศน์ ฉะนั้นจึงควรให้การสนับสนุน โดยกระตุ้นให้เด็กแสดงเรื่องที่เขาพอใจ

1.5 เด็กชายและเด็กหญิงมีความสนใจคล้ายกัน และยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศอย่างชัดเจน ฉะนั้นท่านไม่ควรอารมณ์เสียถ้าพบว่า เด็กผู้ชายบางคนชอบเล่นตุ๊กตา และเด็กผู้หญิงบางคนชอบเล่นปืนหรือเล่นแบบเด็กผู้ชาย

2. พัฒนาการทางอารมณ์

พรณี ช.เจนจิต (2528, หน้า 134-136) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางอารมณ์ไว้ดังนี้

2.1 เด็กอนุบาลมักจะแสดงอารมณ์อย่างอิสระและเปิดเผย และมีอารมณ์โกรธบ่อย ๆ นักจิตวิทยาบางคนกล่าวว่า บุคคลบางคนปกปิดอารมณ์ของตน หรือระงับความรู้สึกที่ควรจะแสดงออกได้ แต่สำหรับเด็กวัยนี้ ควรจะให้แสดงอารมณ์ได้อย่างเปิดเผย หรืออย่างน้อยก็มีขอบเขตที่กว้างขึ้น เพื่อเด็กจะได้ยอมรับและรับรู้อารมณ์ของตนเอง ครูอนุบาลบางคนกระตุ้นให้เด็กวิเคราะห์พฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เป็นที่ยอมรับ เช่นอาจจะถามเด็กว่า “ทำไมหนูจึงคิดที่จะใช้ไม้ตีเพื่อนล่ะ” เด็กมักจะโกรธง่ายเมื่อเวลาเหนื่อย หิว หรือผู้ใหญ่เข้าแทรกแซงมากเกินไป เราควรจะเอาสภาพการณ์เหล่านี้มาพิจารณาและหาทางบรรเทาอารมณ์โมโห โท โสต่าง ๆ ให้น้อยที่สุด อย่างไรก็ตามเด็กที่เริ่มไปโรงเรียนแล้ว ควรจะได้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์ของตนเองด้วย

2.2 เนื่องจากเด็กมีโอกาสที่จะพบเหตุการณ์แปลกใหม่และมีความคิดที่สดใส เด็กอนุบาลอาจจะมีอารมณ์กลัว หงุดหงิด รำคาญ ได้ง่าย ถ้าท่านพิจารณาเรื่องนี้และพยายามให้เด็กสะกดกลืนอารมณ์แม้เพียงบางส่วนอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ในชีวิตช่วงต่อไป ในรูปแบบของโรคกลัวเฉพาะอย่างหรือความวิตกกังวล ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะล้อเลียนเด็กซึ่งแสดงอารมณ์กลัว บังคับให้เขาอยู่ในสถานการณ์ที่เขากลัว หรือไม่เอาใจใส่อารมณ์กลัวของเด็ก วิธีการที่ดี คือ แสดงให้เด็กรู้ว่าเรายอมรับอารมณ์กลัวของเขา และเมื่อเขาไปโรงเรียนเขาจะเริ่มรู้สึกดีขึ้น

วรรณกรรมสำหรับเด็ก

ความหมายของวรรณกรรมสำหรับเด็ก

วรรณกรรมสำหรับเด็ก อาจเรียกได้แตกต่างกัน เช่น หนังสือสำหรับเด็กหนังสืออ่านสำหรับเด็ก หนังสือสำหรับเด็ก หนังสือสำหรับเด็กหนังสืออ่านสำหรับเด็ก หรือหนังสือสำหรับเด็ก เป็นต้น มีผู้ใหญ่ให้คำจำกัดความวรรณกรรมสำหรับเด็กไว้อย่างหลากหลายดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2546, หน้า 12) กล่าวว่า วรรณกรรมสำหรับเด็ก หมายถึงหนังสือสำหรับเด็กที่เขียนขึ้น ในรูปแบบต่าง ๆ กัน มีเนื้อหาสาระและใช้ภาษาที่ง่าย เหมาะกับวัยของเด็ก

จินตนา ไบกาเซีย (2534, หน้า 22) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็กหมายถึง หนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เด็กได้ใช้ในการฟัง อ่าน และเรียนรู้ด้วยการที่มุ่งให้ความรู้ หรือความเพลิดเพลินอย่างหนึ่งอย่างใด หรือให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินควบคู่กันไป ในรูปแบบที่เรียกว่าสารบบหนังสือ โดยใช้วิธีเขียน จัดทำ และรูปเล่มที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจ และความสามารถในการอ่านของผู้อ่าน

Bromley (1992, p. 26) กล่าวว่า วรรณกรรมสำหรับเด็ก หมายถึง สื่อสิ่งพิมพ์ที่จัดทำขึ้นสำหรับเด็กและบางครั้งสำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งอยู่ในรูปของวารสาร หนังสือการ์ตูน บันทึก แผ่นฟิล์ม ละคร ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์

Tomlinson and Lynch-Brown (1996, p. 5) กล่าวว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กหมายถึง หนังสือสำหรับเด็กวัยเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่นที่มีคุณภาพดี มีเนื้อหาที่ตรงกับความสนใจของเด็กแต่ละวัย โดยมีการประพันธ์ทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง หรือเป็นทั้งประเภทบันเทิงคดีและสารคดี

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2545, หน้า 4) กล่าวว่า วรรณกรรมสำหรับเด็ก หมายถึง วรรณกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้เด็กอ่าน ฟัง หรือดู โดยคำนึงถึงจิตวิทยาของเด็ก เนื้อหาตรงกับ ความสนใจและความต้องการของเด็กแต่ละวัย มีจำนวนหน้าที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย ขนาดรูปเล่มกะทัดรัด เด็กจำถือได้สะดวก ตัวอักษรโตชัดเจน เหมาะกับวัยและสายตาของเด็ก

สรุปว่าวรรณกรรมสำหรับเด็ก หมายถึง หนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งให้เด็กได้อ่าน ฟัง หรือดูเพื่อให้ได้รับความสนุกสนาน หรือได้รับความรู้ต่างๆ โดยเนื้อหา ขนาดตัวหนังสือและรูปเล่มจะต้องมีความเหมาะสมกับวัย และความสนใจของเด็ก ใช้ภาษาง่าย กะทัดรัด สื่อความหมายชัดเจน ซึ่งมีทั้งประเภทบันเทิงคดี และสารคดี และมีรูปการประพันธ์ทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง และมีเนื้อหาสอดคล้องกับคุณธรรมจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเอง

ประเภทของวรรณกรรมสำหรับเด็ก

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2545, หน้า 43-45) ได้แบ่งวรรณกรรมสำหรับเด็กออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1. หนังสือสำหรับเด็ก มีทั้งเรื่องแต่งขึ้นเอง เรื่องที่ดัดแปลง และเรื่องแปลในรูปแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบ่งออกเป็น

1.1 หนังสือสารคดี หรือหนังสือความรู้ทั่วไป (Non-Fiction, Information Book) ได้แก่ หนังสือที่ให้ความรู้ทั้งหลาย เช่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และความรู้ทั่วไป

1.2 หนังสือที่ให้ความเพลิดเพลินทั้งหลาย ได้แก่

1.2.1 นิทาน (The Tale) คือเรื่องเล่าที่เล่ากันมาแต่โบราณ และมีอิทธิพลต่าง ๆ

นิทานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางจิตใจ นิทานมีทั้งวรรณกรรมมุขปาฐะและจัดพิมพ์เป็นหนังสือนิทาน แบ่งออกเป็น

1.2.1.1 นิทานชาวบ้าน (Folk Tale) หรือนิทานประจำถิ่น (Local Land) เป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมา ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง เป็นเรื่องของคนในแต่ละท้องถิ่น เช่นเรื่องท้าวครุและนางอ้ว ตาม่องล่าย ดำนานเมืองสุรินทร์ เป็นต้น

1.2.1.2 นิทานปรัมปรา (Fairy Tale) หรือเทพนิยายเป็นเรื่องเกี่ยวกับเทพดา นางฟ้า เจ้าชาย เจ้าหญิง เวทมนต์คาถา เป็นเรื่องสมมติว่าเกิดขึ้นที่โน่นที่นี่ แต่ไม่อาจกำหนดได้แน่นอน

1.2.1.3 เทพกรรม หรือเทพาภิกรรม (Myth) นิทานเกี่ยวกับเทพเจ้า เทพธิดา ซึ่งเป็นเทพดาประจำถิ่น ประจักษ์แก่พันธุ์ ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า เช่นพระอินทร์ พระราหู เซียน เทวกำเนิด เป็นต้น

1.2.1.4 นิทานพื้นเมืองนานาชาติ หรือนิทานนานาชาติ (Folk Tales from Other country) เพื่อให้เด็ก ๆ ได้อ่านเล่นเพิ่มมากขึ้น และได้ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับชาติอื่น ๆ และจะได้ข้อสังเกตว่าหนังสือเด็กในแต่ละภาษา และในแต่ละชาติจะมีสิ่งที่คล้ายคลึงกัน เช่นนิทานอาหรับราตรี นิทานของแอนเดอร์สัน นิทานอาละดิน และตะเกียงวิเศษนิทานคัมภีร์ปัญญาตนตระ นิทานดรัมบิสตูด นิทานฮีโตปเทศ เป็นต้น

1.2.1.5 นิทานชวนขัน (Jest) เป็นนิทานตลก ซึ่งไม่น่าเป็นไปได้ เช่น หัวล้าน นอกครู ไข่มุกมรกต ไข่มุกแหลม ไข่มุกกาง เป็นต้น

1.2.1.6 นิทานวีรบุรุษ (Hero Tale) เช่นเรื่อง พระรามพระอรชุน เฮอร์คิวลีส เป็นต้น

1.2.1.7 นิทานเกี่ยวกับเรื่องสัตว์ (Animal Story) เช่นสัตว์พูดได้ ถ้ำแฝง กติกรรม เรียกว่า Fable เช่นนิทานอีสป (Aesop's Fable) เป็นต้น

1.2.1.8 นิทานซ้ำ ๆ ไม่รู้จบ (Cumulative Tale) เช่น เรื่องยายกะตา เป็นต้น

1.2.1.9 นิทานเรื่องผี อาจจะแต่งขึ้นมาใหม่หรือมีเค้าเรื่องจริง เช่น นางนาค พระโขนง และนางตะเคียน เป็นต้น

1.2.1.10 นิทานเล่าเรื่องจริง เช่น ขอมคำดิน นิทานเรื่องพระร่วง นิทานที่มีในพงศาวดาร เป็นต้น หรือนำบุคคลที่มีตัวตนจริง ๆ ในอดีตมาเล่า เพื่อนำมาเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นคนหรือสัตว์ก็ได้

1.2.1.11 นิทานสมัยใหม่ ที่แต่งขึ้นใหม่ เพื่อสอนให้เด็กทำความดี เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ ขยัน เป็นต้น หรือนิทานที่ผู้แต่งนำเรื่องเก่ามาปรับปรุงใหม่ เปลี่ยนบุคลิกตัวละครใหม่ หรืออาจจะเพิ่มบทตัวละครเข้าไปก็ได้

1.2.1.12 นิทานคติธรรมเป็นนิทานทางศาสนา เช่นนิทานปรัชญา พุทธและนิทานชาดก ซึ่งเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนามาก่อนสมัยพุทธกาลเกี่ยวกับชาติปางก่อน ของพระพุทธเจ้าตั้งแต่เป็นสัตว์จนกระทั่งตรัสรู้

1.2.1.13 นิทานที่ชวนให้เพ้อฝัน (Fantastic Story) เช่น ซินเดอเรลลา และสโนไวท์ เป็นต้น

1.2.2 หนังสือภาพ และหนังสือที่มีทั้งภาพและคำบรรยาย (Picture Book, Picture Story Book)

1.2.3 หนังสือโครงกลอนต่าง ๆ คำพังเพย สุภาษิตสอนเด็กหรือบทร้อยกรองของเด็ก เพื่อให้เด็กเล่นและร้องจะได้จำง่ายและเป็นการสอนเด็ก

1.2.4 หนังสือนวนิยาย (Fiction, Novel) คือเรื่องที่มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเพื่อเลียนแบบชีวิตจริง หรือคล้ายชีวิตจริง

1.3 หนังสือแบบเรียน (Text Book) เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาตรงกับเนื้อหาในหลักสูตร

1.4 หนังสือที่อ่านเพิ่มเติมเสริมประสบการณ์ เช่น แบบฝึกหัดต่าง ๆ หนังสืออ่านประกอบแบบเรียน เป็นต้น

1.5 หนังสืออ้างอิงสำหรับเด็ก (Reference Book) ใช้ในการค้นคว้าของเด็ก เช่น หนังสือ พจนานุกรม สารานุกรม เป็นต้น หนังสืออ้างอิงสำหรับเด็กมีเนื้อเรื่องเช่นเดียวกับของผู้ใหญ่ แต่เป็นหนังสือที่มีภาพสวยงาม ดึงดูดความสนใจของเด็ก พิมพ์ตัวอักษรตัวโตและใช้ภาษาง่าย ๆ ทำให้เด็กเข้าใจได้ง่ายกว่าหนังสืออ้างอิงสำหรับผู้ใหญ่

1.6 หนังสือแปล เป็นหนังสือเด็กที่แปลเป็นภาษาต่าง ๆ เช่นภาษาญี่ปุ่น จีน ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมัน เป็นต้น

1.7 การ์ตูน (Cartoon, Comic) ได้แก่ หนังสือภาพวาดการ์ตูนต่าง ๆ เช่น การ์ตูนญี่ปุ่น พระมหาชนภ (ฉบับการ์ตูน) เป็นต้น

1.8 วารสาร (Periodical, Journal) สำหรับเด็ก

1.9 ของเล่น (Toy) และเกมต่าง ๆ

1.10 โสตทัศนวัสดุ ได้แก่

1.10.1 แลบบันทึกเสียงเล่านิทาน บทละคร นวนิยายเพลง บทสนทนา ภาษาอังกฤษ บทร้อยกรองต่าง ๆ การอ่านทำนองเสนาะ บทเห่เรือ ฯลฯ

1.10.2 แอบบันทึกภาพ การแสดงต่าง ๆ การ์ตูน การเล่านิทานเชิดหุ่น ความรู้ต่าง ๆ กิจกรรมต่าง ๆ มีวีธีกรรมต่าง ๆ ฯลฯ

1.10.3 รายการวิทยุ รายการเด็ก เล่านิทาน ร้องเพลง ฯลฯ

1.10.4 สไลด์ เรื่องสำหรับเด็ก

1.10.5 ภาพยนตร์ การ์ตูน เป็นต้น

1.11 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น

1.11.1 วีดิโอม หนังสือพจนานุกรม สารานุกรม การแสดงต่าง ๆ ความรู้ต่าง ๆ

1.11.2 พจนานุกรมพูดได้ (Talking Dictionary) เป็นพจนานุกรมที่มีเสียงอ่าน

1.11.3 อินเทอร์เน็ตมีเว็บไซต์ของเด็ก เว็บไซต์ของเล่น เว็บไซต์การเล่านิทาน ภาพยนตร์ การ์ตูน หนังสือเด็ก และความรู้ต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำของไทย พิพิธภัณฑ์ของประเทศต่าง ๆ ห้องสมุดสำหรับเด็ก เป็นต้น

Jalongo (1999) จำแนกหนังสือวรรณกรรมสำหรับเด็กออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามลักษณะของแต่ละประเภท ดังนี้

1. หนังสือภาพแบบดั้งเดิม (Picture Books in the Traditonal Style) หนังสือประเภทนี้คุณครูมักจะนำมาเล่าให้นักเรียนที่เริ่มเรียนใหม่ฟัง โดยการนำนิทานไปบูรณาการกับหลักสูตรนิทานประเภท (Picture Books in the traditional Style) ได้แก่

1.1 หนังสือกล่อมเด็ก (Nursery Rhymes)

1.2 นิทานชาวบ้าน (Folk Tales)

1.3 เทพนิยาย (Fairy Tales)

2. หนังสือประเภทอื่น ๆ (Others Types of Picture Books) ได้แก่

2.1 หนังสือสำหรับเด็กทารกและวัยเตาะแตะ (Books for Infants and Toddler) เด็กวัยนี้จะได้สัมผัสหนังสือเป็นครั้งแรก เป็นหนังสือที่มีตัวหนังสือน้อย ซึ่งจะเป็นคำที่อธิบายภาพหรือบอกเกี่ยวกับภาพ โครงเรื่องจะมีเพียงเหตุการณ์เดียวซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของเด็ก เช่น การใส่เสื้อผ้า การอาบน้ำ เป็นต้น หนังสือจะต้องมีความแข็งแรงทนทานเป็นพิเศษ ทำจากกระดาษหนา เรียกว่า Board books ซึ่งเด็กสามารถหยิบจับได้ง่าย

2.2 หนังสือที่เด็กสามารถจัดกระทำได้ (Participation Books) หนังสือประเภทนี้จะทำให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับหนังสือ

2.3 หนังสือเพื่อสอนความคิดรวบยอด (Concept Books) หนังสือประเภทนี้จะให้แนวคิดพื้นฐานแก่ผู้อ่าน เช่น สี ตัวเลข ตัวหนังสือ สิ่งที่ตรงข้ามกัน เป็นต้น

2.4 หนังสือเพื่อให้อ่าน (Information Books) จะเป็นหนังสือประเภทสารคดีที่อธิบายเกี่ยวกับโลกและการดำรงชีวิต

2.5 หนังสือประกอบภาพ (Picture Story Books) หนังสือประเภทนี้จะต้องผูกติดกับตัวหนังสือ เพราะจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจน ส่วนภาพประกอบจะเป็นสิ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้มากขึ้นเท่านั้น

2.6 หนังสือนิทานที่มีภาพประกอบ (illustrated Story Books) เป็นหนังสือที่จะเน้นเกี่ยวกับคำบรรยาย ซึ่งจะมีประโยคที่ยาว แต่ผู้อ่านจะไม่เข้าถึงเนื้อเรื่องถ้าไม่มีภาพประกอบและจะมีภาพประกอบน้อยและอยู่ระยะห่างกัน ซึ่งหนังสือประเภทนี้จะเหมาะกับการอ่านให้เด็กโตฟัง

3. หนังสือสำหรับส่งเสริมการอ่านโดยเฉพาะ (Books Especially for Emergent Readers) เป็นหนังสือที่ส่งเสริมให้ผู้อ่านหรือเด็กที่เริ่มอ่านหนังสือ หนังสือประเภทนี้ได้แก่

3.1 หนังสือที่เอื้อต่อการคาดเดาของเด็ก (Predictable Books) เป็นหนังสือที่สนับสนุนให้เด็กคาดเดาเรื่องราวที่จะเกิดขึ้นต่อไป ซึ่งกระตุ้นให้เด็กได้มีส่วนร่วมและได้สร้างความมั่นใจให้กับผู้อื่นซึ่งเป็นเด็กด้วย หนังสือประเภทนี้จะมีกลวิธีในการเล่าเรื่องโดยการใช้คำซ้ำ ๆ ประโยคซ้ำ ๆ กล่าวถึงเหตุการณ์ที่คล้าย ๆ กัน และจังหวะหรือคำคล้องจอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกให้ผู้อ่านคาดเดาได้ว่าเหตุการณ์ใดจะเกิดขึ้นต่อไป

3.2 หนังสือเล่มใหญ่ (Big Books) เป็นหนังสือสำหรับเด็กที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติซึ่งใช้ในการอ่านให้เด็กฟังเป็นกลุ่มเพื่อให้เด็กได้เห็นทั้งภาพและคำบรรยาย หนังสือประเภทนี้หลายเรื่องที่ส่งเสริมให้เด็กได้คาดเดาเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการฝึกทักษะการอ่านด้วย

3.3 หนังสือหัดอ่าน (Easy Readers) หนังสือประเภทนี้จะควบคุมปริมาณคำศัพท์เพื่อส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดความมั่นใจในการอ่าน โดยหนังสือบางส่วนจะเป็นงานร่วมสมัยที่สร้างสรรค์และให้ความบันเทิง อีกทั้งยังเหมาะสำหรับการอ่านในจุดมุ่งหมายอื่น ๆ อีกด้วย

3.4 หนังสือที่ไร้คำ (Wordless Book) เป็นหนังสือที่ไม่มีตัวหนังสือหรือมีตัวหนังสือน้อยดังนั้นความเข้าใจในเนื้อเรื่องจึงขึ้นอยู่กับภาพประกอบเป็นสำคัญ หนังสือประเภทนี้จะเป็นประโยชน์กับผู้เริ่มหัดอ่าน เนื่องจากมีการจัดลำดับภาพที่เด็กสามารถเล่า บอก และเขียนเรื่องได้ด้วยตนเอง

4. หนังสือกลอนและเพลง (Poetry and Lyrics) เป็นประเภทของหนังสือที่เน้นคุณภาพของภาษา จังหวะ กลอน ท่วงทำนอง หนังสือประเภทนี้ได้แก่

4.1 หนังสือนิทานที่เล่าเรื่องเป็นบทกลอนและบทร้อยกรอง (Poetry and Story)

4.2 หนังสือเพลงประกอบภาพ (Song Picture Books) เป็นหนังสือที่เล่าเรื่องโดยการใช้เพลง ซึ่งเป็นหนังสือที่เด็กสามารถอ่านได้และได้รับความสนุกสนาน

4.3 หนังสือรวมบทเพลงหรือบทกลอน (Poetry and Song Collections)

เกณฑ์การเลือกวรรณกรรมสำหรับเด็ก

การเลือกวรรณกรรมเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญของการจัดกิจกรรมโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานการนำวรรณกรรมมาใช้ในการทำกิจกรรมกับเด็กปฐมวัยจะต้องคำนึงถึงพัฒนาการของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งวรรณกรรมสำหรับเด็กจะแตกต่างจากวรรณกรรมของผู้ใหญ่ทั้งรูปเล่มและเนื้อหาสาระของวรรณกรรม ดังนั้นการเลือกวรรณกรรมให้เหมาะสมกับเด็กปฐมวัยควรได้รับการคัดสรรมาเป็นอย่างดี เพราะวรรณกรรมจะเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดความสนุกสนานและสาระต่าง ๆ ให้แก่เด็ก มีนักการศึกษาให้แนวคิดในการเลือกวรรณกรรมดังนี้

รัตเดิล และ รัตเดิล (Ruddle and Ruddle, 1995) ได้อธิบายว่าในการเลือกวรรณกรรมที่ใช้เป็นหลักในกิจกรรมการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ประเภทหลักของงานเขียน ได้แก่ สารคดี (ชีวประวัติ อุตชีวประวัติ) บทกวี และบทร้อยกรอง
2. การคำนึงถึงงานเขียนในยุคเก่า ในการเลือกบางครั้งงานเขียนในยุคเก่า เช่น นิทานพื้นบ้าน นิทานสอนใจยังคงเป็นที่ชื่นชอบของนักเรียนอยู่
3. ความหลากหลายในเรื่องของวัฒนธรรม/ จริยธรรม
4. ความเหมาะสมสำหรับทั้งนักเรียนหญิงและนักเรียนชาย
5. ความเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน และความสนใจในการอ่านของนักเรียน

อีเลียสัน และ เจนกินส์ (Eliaison and Jenkins, 1990) กล่าวว่า ควรมีการเลือกวรรณกรรมตามเกณฑ์ เนื่องจากเรื่องที่พิมพ์จำหน่ายทุกเรื่องไม่ได้เป็นที่ชื่นชอบของนักเรียนเสมอไป ในการเลือกควรมีหลักในการพิจารณาดังนี้

1. เด็กอายุ 3-4 ปี ควรหลีกเลี่ยงเรื่องที่น่ากลัว เรื่องจินตนิยายบางเรื่องต้องเรียบง่ายกว่า เด็กจะแยกแยะระหว่างความจริงกับจินตนาการได้ เรื่องควรสั้น ถ้าเรื่องมาจากหนังสือควรมีตัวหนังสือน้อย ง่าย โครงเรื่องเป็นแนวเดียว (Linear Plot) มีข้อความซ้ำ ๆ ควรเป็นเรื่องจริง เด็กชอบเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ เด็กและผู้คนอื่น ๆ เด็กอายุ 5-6 ปี เรื่องสามารถซ้ำซ้อนขึ้น เด็กแยกแยะความจริงออกจากจินตนาการได้แล้ว เด็กชอบเรื่องผจญภัย และเรื่องที่ดูเหมือนสวาทและเรื่องที่จบด้วยความฉงนหรือหักมุมเด็กอายุ 7-8 ปี มักชอบเรื่องตำนาน นิทานพื้นบ้าน เรื่องเกี่ยวกับสัตว์ เรื่องวิทยาศาสตร์ เรื่องเกี่ยวกับงานอดิเรกและเรื่องที่น่าสนใจอื่น ๆ เรื่องผจญภัย เด็กสามารถมีความสนใจเรื่องที่ยาว ๆ ได้ และสามารถฟังการอ่านโดยไม่ต้องดูรูปภาพได้ อย่างไรก็ตามเด็กจะชอบการเล่าเรื่อง (Story Telling) มากกว่าการอ่าน

2. ควรเลือกให้เหมาะสมกับระดับอายุ ความสนใจ ระดับความสนใจ

3. สำหรับเด็กเล็ก ๆ หนังสือนิทานหรือเรื่องราวต่าง ๆ ควรประกอบด้วยภาพที่สวยงามชัดเจน (อย่างไรก็ตามครูก็สามารถเล่าเรื่อง โดยไม่ต้องมีรูปภาพซึ่งก็ยังคงเป็นวิธีการมีประสิทธิภาพ)

4. ควรเลือกให้วรรณกรรมที่นำมาสอนมีความหลากหลายและสมดุลทั้งในด้านวัฒนธรรม เพศและจริยธรรมของนักเรียน

5. หนังสือที่เด็กชื่นชอบเป็นพิเศษจะได้รับการอ่าน อ่านซ้ำแล้วซ้ำเล่าอยู่เสมอ (Wotter, 1992) ดังนั้นหนังสือเรื่องนั้น ๆ จึงควรมีจำนวนเพียงพอให้เลือกเพื่อให้ได้อ่านหมุนเวียนไปแต่ไม่ควรมีจำนวนมากนักในแต่ละเรื่อง

โครงเรื่องที่เลือกควรมีคุณค่าและมีประโยชน์ ควรค่าแก่การเป็นที่ประทับใจในความทรงจำของเด็ก

ฟิชเชอร์ และ เทอรี (Fisher and Terry, 1990) กล่าวว่า การเลือกหนังสือที่ใช้สอนในชั้นตอนแรกควรเลือกเรื่อง บทกลอน วัสดุข่าวสารที่น่าสนใจ นักเรียนสามารถเข้าใจได้ง่าย พยายามเลือกเรื่องที่นักเรียนไม่เคยอ่านในช่วงกิจกรรมอ่านอิสระ เด็กเล็กต้องการฟังเรื่องที่มีข้อความซ้ำ ๆ การอ่านต้องอ่านหลาย ๆ ประเภทเพราะเด็กชอบเรื่องต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน

รัฐพร ชังธาดา (2531, หน้า 14-15) ได้กล่าวถึงลักษณะหนังสือที่ดีสำหรับเด็กเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กและเป็นแนวทางในการเลือกซื้อหนังสือให้กับเด็ก ซึ่งลักษณะหนังสือที่ดีสำหรับเด็ก คือ

1. เรื่อง (Story) ที่ดีประกอบด้วย

1.1 มีแนวคิดหรือสาระสำคัญของเรื่อง (Theme) ที่ดี มีคุณค่าต่อเด็ก มีความเหมาะสมกับวัย ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของเด็ก

1.2 โครงเรื่อง (Plot) มีความสัมพันธ์กับแนวคิดของเรื่อง โครงเรื่องจะต้องสั้น กระชับ ไม่ซับซ้อน เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของเด็กเพื่อให้เด็กสามารถจับประเด็นสำคัญของเรื่องได้ง่าย

1.3 ตัวละครของเรื่องควรอยู่ในวัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกับเด็กและตัวละครในเรื่องควรเป็นตัวละครที่เด็กคุ้นเคยในชีวิตจริงซึ่งมีจำนวนไม่มาก และจะเป็นคนหรือสัตว์ที่เด็กชอบก็ได้

1.4 บุคลิกลักษณะของตัวละครเอกต้องมีความเหมาะสม มีบุคลิกลักษณะที่ดี มีคุณค่าจากและบรรยากาศในเรื่องจะต้องเป็นสิ่งที่เด็กคุ้นเคย อาจจะมีฉาก และบรรยากาศที่เพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่เด็กบ้าง แต่ก็ต้องมีความเหมาะสมในเรื่องเวลาที่เกิดขึ้นและต้องมีความสัมพันธ์กับเรื่อง

1.5 เนื้อเรื่องที่เด็กจะต้องสนองความต้องการของเด็ก ทั้งด้านความปลอดภัย การเล่นเกม การยอมรับ ความสามารถและด้านสุนทรียภาพ

1.6 เนื้อเรื่องจะต้องตรงกับความสนใจของเด็กในแต่ละวัย และมีคุณค่าต่อเด็ก คือ ช่วยส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม บุคลิกภาพ และทัศนคติที่ดี ช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกรับประกัน มีความหวัง มองเห็นทางแก้ปัญหา เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงส่งเสริมจินตนาการให้เด็กด้วย

1.7 เนื้อหาของเรื่องที่น่าเสนอจะต้องไม่ซับซ้อนเกินความสามารถและประสบการณ์ของเด็กจะเข้าใจได้ มีการนำเสนอตามลำดับขั้นตอนเพื่อไม่ให้เด็กเกิดความสับสน และถูกต้องตามความจริง

1.8 การนำเสนอเรื่อง ควรเริ่มเรื่องอย่างน่าสนใจและดึงดูดใจให้อยากอ่าน มีการดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็ว และมีชีวิตชีวา ไม่มีการบรรยายมากนัก ควรมีการสนทนาประกอบการบรรยายสั้น ๆ และเป็นไปตามขั้นตอนจากง่ายไปหายาก

1.9 มีการสั่งสอนความรู้คุณธรรมจริยธรรม ผ่งไปกับเรื่องราวที่สนุกสนานเพลิดเพลิน

2. การใช้ภาษา

2.1 คำที่ใช้ควรตรงไปตรงมา เป็นคำที่เด็กรู้จักใช้บ่อย และใกล้ตัวเด็ก

2.2 เป็นคำที่สุภาพ ไม่ใช่คำแสลงหรือภาษาตลาด และหลีกเลี่ยงคำศัพท์ยาก

2.3 ใช้ภาษาถูกต้องตามความหมายของคำและสะกดอย่างถูกต้อง

2.4 คำวนภาษามีความยากง่ายพอเหมาะ กับความสามารถและประสบการณ์เด็ก มีความเป็นกันเองกับเด็ก มีความตรงไปตรงมา และถูกต้องตามหลักภาษา

2.5 ประโยคมีความสั้น กระชับ สละสลวย มีความหมายชัดเจนและใช้คำคล้องจองที่มีจังหวะ หรือใช้คำซ้ำ ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความสนุกสนานและจดจำได้ง่าย

2.6 ภาษาที่ตรงกับลักษณะของตัวละครในเรื่อง

3. ภาพประกอบ

3.1 ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กควรเป็นภาพเขียนมากกว่าภาพถ่าย ไม่เน้นรายละเอียดแต่เน้นที่ความสวยงามที่ส่งเสริมจินตนาการและอารมณ์ขัน

3.2 ภาพประกอบจะต้องสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง สื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวที่น่าเสนอได้ดี ซึ่งภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กจะต้องเล่าเรื่องราวได้ด้วยตนเอง

3.3 ภาพประกอบที่ดีจะต้องมีชีวิตชีวา ให้ความเคลื่อนไหว ให้ความรู้สึก

3.4 สีที่ใช้จะต้องมีความสดใส ไม่ใช่ภาพขาวดำ ภาพมีขนาดใหญ่และชัดเจน ถูกต้องตามความเป็นจริง

4. รูปเล่ม

4.1 รูปเล่มของหนังสือสำหรับเด็กจะเป็นแนวตั้งหรือแนวนอนหรืออาจจะมีรูปแบบอื่น ๆ ได้เช่นกัน แต่จะต้องมีขนาดที่เหมาะสมกับเด็ก เปิดอ่านหรือหยิบจับได้สะดวกมีความแข็งแรงทนทาน มีจำนวนหน้าที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก

4.2 การจัดวางหน้ากระดาษควรมีความหลากหลาย ไม่เหมือนกันทุกหน้าเพื่อให้เกิดความแปลกใหม่

4.3 ตัวหนังสือจะต้องไม่วางทับกัน ขนาดตัวอักษรจะต้องเหมาะสมกับวัยเด็กเล็ก ลักษณะของตัวอักษรเป็นแบบที่ถูกต้อง และไม่ใช้สีของตัวหนังสือเป็นสีเดียวกันกับภาพประกอบ ควรจะใช้สีที่มองเห็นได้ชัดเจน

อารมณี สุวรรณपाल (2532, หน้า 472-474) ได้ให้แนวคิดในการเลือกวรรณกรรมสำหรับเด็กว่าควรพิจารณาสิ่งสำคัญเหล่านี้

1. เป็นเรื่องง่าย ๆ ดำเนินเรื่องดี มีจุดเด่นของเรื่องเพียงจุดเดียวเพื่อให้เด็กจับประเด็นของเรื่องได้ง่าย
2. มีบทสนทนาบ้าง
3. ใช้คำซ้ำ ๆ คำคล้องจอง และประโยคสั้น ๆ ที่เด็กสามารถจำได้ง่ายภาษาที่ใช้เป็นภาษาที่ดึงดูดความสนใจของเด็กและใช้ภาษาที่ถูกต้อง
4. เหตุการณ์ในเรื่องเป็นเหตุการณ์ที่ใกล้ตัวเด็ก และส่งเสริมจินตนาการของเด็กด้วย
5. จุดเด่นของเรื่องควรง่ายและเป็นที่น่าสนใจของเด็ก
6. ตัวละครเด่นควรมีตัวเดียวเพื่อไม่ทำให้เด็กสับสน
7. ถ้ามีเรื่องของศาสนา วัฒนธรรม และเชื้อชาติ ควรเป็นเรื่องที่ใช้ภาพพจน์ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับท้องถิ่น

สรุปได้ว่าเกณฑ์การเลือกวรรณกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยต้องคำนึงถึงพัฒนาการของเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งวรรณกรรมเด็กจะแตกต่างจากวรรณกรรมของผู้ใหญ่ ทั้งรูปเล่ม และเนื้อหาของวรรณกรรม วรรณกรรมสำหรับเด็กรูปเล่มจะมีความคงทน ภาพคมชัดและสีสดใส เนื้อหาสั้นกะทัดรัด มีความหมายชัดเจนและใช้คำคล้องจอง เพื่อให้เด็กจดจำได้ง่าย

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน

หลักการและแนวปฏิบัติการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

นิโคล และ โรเบิร์ตส์ (Nicoll and Roberts, 1993) ได้ให้หลักการในการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน ดังนี้

1. สิ่งแรกที่ต้องพิจารณาในการวางแผนกิจกรรมทุกกิจกรรมคือวรรณกรรมที่เลือก และจุดประสงค์ในการสอน

2. กิจกรรมทุกกิจกรรมต้องมีวัตถุประสงค์ในการสอน

3. กิจกรรมส่วนมากไม่สิ้นสุดในตัวของมัน นักเรียนสามารถคิดอภิปรายและทำกิจกรรมเรื่องที่น่าสนใจได้อย่างหลากหลาย

4. นักเรียนควรได้รับการชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายในการร่วมกิจกรรม

5. กิจกรรมควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจกับแนวคิดหรือภาษาในเรื่องที่ฟัง

6. กิจกรรมควรเป็นที่น่าสนใจสำหรับนักเรียน

7. กิจกรรมควรสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนได้มีโอกาสพูดในโอกาสต่าง ๆ

8. กิจกรรมควรออกแบบให้มีลักษณะเฉพาะ เหมาะสมกับลักษณะของวรรณกรรม เรื่องนั้น ๆ

9. ปริมาณของกิจกรรมแตกต่างกันไปตามลักษณะวรรณกรรมแต่ละเรื่อง

10. กิจกรรมไม่ควรมีมากเกินไป และมีกิจกรรมให้เลือกที่หลากหลายและเหมาะสมกับความสามารถของนักเรียน

11. กิจกรรมควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจในธรรมชาติของวรรณกรรม

12. กิจกรรมควรคำนึงถึงประสบการณ์และความรู้พื้นฐานของนักเรียน

13. กิจกรรมควรมีการชี้แนะจากครูเพื่อช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

14. นักเรียนควรมีโอกาสนำเสนอผลงานจากกิจกรรม

15. นักเรียนควรมีทางเลือกในการทำกิจกรรมที่ตนชอบ

16. กิจกรรมควรมีความหลากหลาย ตอบสนองวัตถุประสงค์ในการสอนได้ ครอบคลุมอย่างสมดุลกัน

ดัฟฟี (Duffy, 1993 อ้างถึงใน เจลิมซัย พันธุ์เลิศ, 2540, หน้า 35) กล่าวว่าการสอนโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐานบางครั้งเรียกว่า การอ่านเป็นรายบุคคลตามความต้องการและลักษณะของเด็กแต่ละคนระหว่างการสอนครูพูดคุยเกี่ยวกับหนังสือและตัวละครในวรรณกรรมจากแนวคิดและหลักปฏิบัติดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วรรณกรรมเป็นฐาน ควรมีความหลากหลายและมีเนื้อตามจุดประสงค์ที่ครูกำหนดในเรื่องของควมมีวินัยในตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ทัศนีย์ อินทรบำรุง (2539) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นิทานก่อนกลับบ้านกับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมก่อนกลับบ้านแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย - หญิง อายุ 5-6 ปี จำนวน 30 คน พบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นิทานก่อนกลับบ้านมีวินัยในตนเองสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมก่อนกลับบ้านแบบปกติ

สุภัท ไหวหากิจ (2543) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้วินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม การเล่นิทานคติธรรม และการเล่นเกมแบบร่วมมือ ผลการศึกษาพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นิทานคติธรรมมีการรับรู้วินัยในตนเองสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบร่วมมือ แต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 01

จันทร์ดี ถนอมคล้าย (2539) ได้ศึกษาการพัฒนาวินัยในตนเองด้านความอดทนของเด็กก่อนปฐมศึกษาที่มีสติปัญญาแตกต่างกันด้วยวิธีการเล่นิทานประกอบหุ่นมือ โดยมีการใช้คำถามก่อนระหว่างและหลังการเล่นิทาน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุ 5-6 ปี ชั้นก่อนประถมศึกษา โรงเรียนวัดนางนอง (พิพัฒน์) เขตจอมทอง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2538 ผลการศึกษาพบว่า การใช้คำถามระหว่างการเล่นิทานเด็กมีวินัยในตนเองด้านความอดทนมากกว่าการใช้คำถามก่อนเล่น ส่วนการใช้คำถามหลังการเล่นิทานระหว่างเล่น เด็กมีวินัยในตนเองด้านความอดทนไม่แตกต่างกัน คือการใช้คำถามหลังการเล่นิทานมีค่าคะแนนเฉลี่ย 8.13 และระหว่างเล่นมีคะแนนเฉลี่ย 8.60

สายพิณ ปรุ่งสุวรรณ (2538) ได้ทำการศึกษาวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และการเล่นตามมุม โดยเด็กร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์ และครูสร้างกฎเกณฑ์เด็กอายุ 5-6 ปี ชั้นอนุบาล 2 โรงเรียนอนุบาลราชสีมา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2536 จำนวน 92 คน ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์และการเล่นตามมุม โดยเด็กร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์และครูสร้างกฎเกณฑ์แตกต่างกันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กรรณิการ์ พงศ์เลิศวุฒิ (2547) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเล่นิทานประกอบละครสร้างสรรค์ต่อความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัยชายหญิง ชั้นอนุบาลปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2546 โรงเรียนเปรมฤดีศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 12 คน ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นิทานประกอบละครสร้างสรรค์ก่อนและระหว่างจัดกิจกรรมโดยเฉลี่ยรวมและจำแนกรายด้าน

ในแต่ละช่วงสัปดาห์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และมีอัตรา
การเปลี่ยนแปลงระหว่างก่อนจัดกิจกรรมและระหว่างจัดกิจกรรม เพิ่มขึ้นตลอดช่วงเวลา 8 สัปดาห์
จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า นิทานมีความสำคัญกับเด็ก เราสามารถนำนิทานมาเป็นสื่อกระตุ้นให้เด็ก
เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์และส่งเสริมทางด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กได้อย่างดี

งานวิจัยต่างประเทศ

ดิกสัน จอห์นสันและ ซอลซ์ (Dixon, Johnson and Sultz, 1977, p. 379) ได้วิจัยเกี่ยวกับ
เรื่องการจัดกิจกรรมการเล่านิทานให้กับเด็กอนุบาลอายุ 3-4 ปี ที่โรงเรียนในเมืองชิคาโกจำนวน
46 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่ม 1 เล่านิทานให้เด็กฟังแล้วให้แสดงบทบาทประกอบตามเนื้อเรื่อง
กลุ่มที่ 2 เล่านิทานให้ฟังพร้อมทั้งพาไปดูของจริงนอกสถานที่ เช่น ไปสวนสัตว์ ไปซื้อของของกลุ่มที่ 3
เล่านิทานแล้วสนทนากับเด็กเกี่ยวกับเรื่องที่ฟัง และกลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มควบคุมผลพบว่ากลุ่มเด็ก
ที่แสดงบทบาทประกอบตามเรื่องได้แสดงบทบาทเลียนแบบตัวละครในเนื้อเรื่องไปด้วย จะพัฒนาจิต
ลักษณะต่าง ๆ ได้ดีที่สุดในที่สุด แสดงว่ามีเด็กฟังนิทานแล้วเกิดความต้องการที่จะเลียนแบบตัวละคร
ที่เด็กชอบ หรือตัวละครที่ได้รับความสำเร็จจากพฤติกรรมนั้น และเนื้อหาในนิทานถ้าเป็นเรื่อง
ที่ใกล้ความเป็นจริง เช่น เทพนิยายแล้วจะได้ผลดีต่อจิตลักษณะของเด็กได้ดีกว่านิทานที่มีเนื้อหา
ไกลชีวิตเด็ก

มิลเลอร์ (Miller, 1984, pp. 15-16 อ้างถึงใน สมจิตต์ สุวรรณวงษ์, 2542, หน้า 46)
ได้ศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างการลงโทษกับการฝึกวินัย พบว่าลักษณะของการปฏิสัมพันธ์
ของแต่ละบุคคล สิ่งแวดล้อม กิจกรรมประจำวัน และความคาดหวังส่วนบุคคล มีผลต่อพฤติกรรม
เด็กและเสนอแนะว่าเทคนิคที่ใช้ทักษะการแก้ปัญหาช่วยให้เด็กเกิดวินัยในตนเอง

อมอริจ (Amoriggi, 1981, pp.1366A-1367A) ได้ศึกษาความสามารถในการเล่านิทาน
ของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยจะเล่านิทานให้เด็กฟัง แล้วให้เด็กเล่าเรื่องย้อนกลับ และเล่าเรื่องราวต่อ
จากผู้วิจัย ทำการทดสอบครั้งละ 15-20 นาที เป็นเวลา 2 สัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่าเด็กสามารถเล่า
นิทานได้ถูกต้องโดยการเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และเด็กสามารถนำเอานิทานที่ฟังไป
ประยุกต์เล่าต่อ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเอง และการจัดกิจกรรมการเล่า
นิทานพอสรุปได้ว่า การนำกิจกรรมการเล่านิทานมาจัดกิจกรรมให้แก่เด็กได้เรียนรู้นั้นมีส่วนช่วย
ให้เด็กเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเล่านิทานทางสังคมที่ดี เช่น ความซื่อสัตย์ ความเมตตา
กรุณา ความอดทน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และวินัยในตนเอง เป็นต้น เพราะเด็กเรียนรู้ผ่านกิจกรรม
ที่มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กชอบ อันสอดคล้องกับแนวทางในการส่งเสริมวินัย
ในตนเองให้แก่เด็ก